

נשיא מבני נכור"ם

לפעמים נקבע שמו של אדם בהיסטוריה בעיקבות דבר קטן מאוד. כך יקרה לרונלד רגן. הוא ייבנס להיסטוריה כמי שניהל את ענייני ארצות-הברית על פי הכוכבים.

הוא לא יזכר כנשיא רשע, כמו ריצ'ארד ניקסון, או כנשיא עצלן, כמו רווייט אייזנהאור, או כנשיא רודף-ינשים, כמו ג'ון קנדי. הוא ייבנס להיסטוריה כנשיא מגוחך.

נאנסי

ואולי זה גרוע מכל. כאשר אך נבחר, כתבתי עליו מאמר שהיה שונה משאר ההערכות שהתפרסמו אז. הכל אמרו שרגן הוא לאומן קנאי, שהוא עלול להוביל את העולם למלחמת-העולם השלישית, שהוא יהיה ג'ו מקקארתי שני. וכתבתי שהסכנה האמיתית הטמונה באיש הזה היא שונה לגמרי: שהוא טיפש, אדם פרימיטיבי שאין לו מושג בענייני העולם.

ככל שמורים הצעיף שהסתיר את המתרחש בבית-הלבן, מתגלה רגן כקשיש חביב ואווילי, שלא ידע בין ימינו ושמאלו, שלא היה לו מושג על המתרחש, שאיש לא התייעץ עימו, שהניח לאנשיו לעשות ככל העולה על רוחם. אימרות-הספר שלו הומצאו עליידי רובר, והמדיניות שלו נעשתה עליידי קאוויים כמתרף הבניין. ועכשיו מסתבר כי השליטה האמיתית היתה אשתו, נאנסי, שבילתה שעות על גבי שעות בשיחות-טלפון עם האסטרונוגית שלה בלוסיאנג'לס. על פי מימצאיה קבעה את צעדי בעלה בזירה העולמית.

זה די מפחיד. מה היה קורה אילו ציוו הכוכבים, באמצעות נציגתם בלוסיאנג'לס, שעל הנשיא ללחוץ ביום החמישי בשעה 13.17 בדיוק, על כפתור המילחמה הגרעינית, מפני שאז נוצרה הווית הנכונה בין מארס וצדק?

חזוק בצד (ואוי לצחוק הזה) זה די מפחיד לחשוב על טיב האנשים הקובעים את גורל העולם. יכולנו להירגע אילו חשבנו שמנהיגינו שלנו חכמים יותר מאשר מנהיג המעצמה מס' 1. אבל חוששני שזאת תהיה אשליה.

אולי אין המדיניות הישראלית נקבעת על-פי הכוכבים, וגם לא על-פי האישים המופיעים אצל שימעון פרס בחלומותיו. אבל אינני בטוח שהפוליטיקאים שלנו מודרכים על-ידי שיקולים הגיוניים יותר.

אסור להפנות את הגב

אי-אפשר להפנות אף לרגעיקט את הגב לארץ הזאת. לעולם אינני יוצא ממנה אלא לשלושה-ארבעה ימים. נראה שגם זה יותר מדי.

על פרישתו של מנחם בגין שמעתי, בשעתו, כשירדתי מן המטוס בן-גוריון, שם נערכה ועייה מטעם האו"ם על הבעייה הפלסטינית.

על התפטרותו של יורם אירוד והדולאריזציה שמעתי בתא הטייס של מטוס אר-נב מעל להרי האלפים. הטייס הזמין אותי לתאו מפני שרצה לדבר על המשכורות באר-נב.

על הפיגוע בכביש-החוף שמעתי במירפסת חררי במלון שרתון בקאהיר, ברדיו קטן שקלט את הרברים בקושי. שם גם שמעתי על הקמתה של תנועת שלום נעשו.

כשבוע שעבר נסעתי לכמה ימים לגרמניה שם הופיע סיפרי אויב, אחי בתרגום לגרמנית. המוציא-אלור ביקשו ממני לערוך שורה של מסיבות-עיתונאים, להיפגש עם כמה אישים, לבקר בכמה מערכות-עיתונאים.

אך הגעתי לבון, שמעתי שצה"ל פלש ללבנון. רובר על אלפי חיילים, מאות טנקים. רציתי לחזור מייד.

הם, בוודאי חיכו עד שתסובב את הגב שלך, התלוצץ עורך של עיתון גרמני.

אין, יפה. אסור להסיר את העין מהממשלה שלי אף לרגע! השבתי באותה הנימה.

לגמרי במיקרה הופיעה תמונתי באותו השבוע על שערו של שבועון גרמני בעל תופעה ארצית, בליוויית כתבה שנשאה את הכותרת "הישראלית הירדע להסתדר עם ערפאת". כתוצאה מכך ניגשו אלי ברחוב ובמסעדות אנשים זרים לגמרי, כדי להביע את ריעותיהם על הפלישה.

כאחד הערכים, במיטעדה בהאמבורג, הרים גבר בשולחן סמוך את כוסו וקרא לעברי "בראבו". חשבת שראה אותי באותו יום בטלוויזיה המקומית, אך הוא ניגש אלי ואמר: "איוה מיקרה: בבוקר ישבתי במינכן וקראתי את הכתבה עליך בשעת ארוחת-הבוקר, ובערב אני רואה את ארזני בשעת ארוחת-הערב בהאמבורג".

השקנו כוסות, ואו שאל: "מדוע פלש הצבא הישראלי שוב ללבנון?"

אדם הגון

קצת חששתי לפני הפגישה עם וילי בראנדט. האיש תמיד מצא חן בעיניי, הן כנציאום, הן כפוליטיקאי. כנציאום הוא מקרי, באמצעות כליההקשורת, הגינות ויושר. אי-אפשר שלא לחבב מרחוק את האיש הזה, שברח בצערותו מפני הנאצים בנורמדיה, חזר לגרמניה וסיכן את חייו כפעילות במתחרת, נפל בשבי הנאצים בנורמדיה והצליח להיחלץ. כאשר

הסתיימה המילחמה וגרמניה היתה הרוסה, ויתר על קאריירה בטוחה בנורמדיה וחזר למולדתו, כדי לעזור בשיקומה. מי יכול לשכוח את המחווה שלו, האמיתית והכנה כל-יך, כאשר ירד על ברכיו מול אנדרטת הגטו בוורשה?

כפוליטיקאי הוא יום וביצע את אחד ממייבצעי-השלום הגדולים של הדור — האוסט-פוליטיק, מדיניות-המזרח, שהביאה להתפייסות בין גרמניה המערבית ובין פולין וברית המועצות. זה היה מייבצע נועז, כי פירושו היה ויתור על איחודה מחדש של גרמניה ועל השטחים הגרמניים שסופחו על-ידי ברית המועצות ופולין — דבר שער אז נחשב כבגידה. כמושגים שלנו, זה היה שווה לנסיגה מכל השטחים הכבושים ולהקמת מדינה פלסטינית.

אם כן, מדוע חששתי? מפני מה? ראיתי לאיחאת פוליטיקאים ואישים אחרים שחיככתי אותם מרחוק, ושיאכזבו אותי כשהיכרתים פנים-אל-פנים. חששתי

שבפגישה עימו יתגלו החביבות והיושר של האיש כתחבולות של יחסי-כוח.

לא כן. וילי בראנדט התגלה לי מקרוב בדיוק כפי שנראה לי מרחוק: כאדם סימפטי מאוד, הוגן, ישר, פתוח.

ביקשתי לראות אותו כדי למסור לו אישית את סיפרי. רציתי גם להסביר לו את ריעותי לגבי הבעייה הפלסטינית ועמדת האינטרנציונל הסוציאליסטי.

בראנדט הגיע למקום-הפגישה, לא הייתי אלא עוד אורח זה, אחד מרבים הפוקדים אותו. הפגישה יכלה להפוך בנקל לאחת מאותן פגישות-נימוסין מביכות, שבהן מחפש כל צד בקרחתנות כמה מילים של שיחת-חולין מאלוצת.

בראנדט הגיע למקום-הפגישה — בניין המיפלגה בכון — כמה דקות אחריי. כשראה אותי מרחוק ניגש אלי מייד, כולו שופע חביבות, ולחץ את ידי. בשעה שהצלמים צילמו, עמד וחיך בסכלנות, כשהוא מציג את סיפרי.

הרושם הראשון מרשמים, אך לא מפחיד. הוא צריך להיות בן 73 כערך, והגיל ניכר בתנועותיו. הוא נשמע מעורב במתרחש — ומודאג.

כשמארחי בגרמניה הציעו לו להיפגש איתי — זכות נדירה למרי — הוא אמר: "טוב, הוא לא סוציאליזם-מקרט, אבל..." הוא היה מוכן לקבל אותי לפגישה.

במהלך השיחה הבנתי מדוע. זה לא היה נימוס טמם. הוא מודאג ממה שקורה בארצנו.

תחת לפתוח במנוולוג, במקובל אצל פוליטיקאים, ובעיקר הקשישים, התחיל לשאול ולחקור, הקשיב בתשומת-לב לתשובות, שאל שאלות נוספות, הביע ריעות — הכל בגלילי-לב מדהים. הוא אף לא הרגיש שהוא אומר את הרברים שלא-לציטוט. כדרכם של אנשים הגונים פשוט הניח שגם הוולת הגון, והניח שלא אפרסם רברים שלפי טיבעם אינם נועדים לפירסום.

ריכרתי על המצב בשטחים הכבושים, על סיכויי הליכוד ומיפלגת-היעבודה בבחירות הקרובות, על חלקו של יצחק רבין במה שמתרחש עכשיו בגדה וברצועה, על עמדת יהודי העולם

עם בראנדט והספר

כלפי ישראל, ובעיקר: על מה שאנשים כמוהו, ידידיישראל, יכולים לעשות כדי להציל את ישראל מפני השקיעה בבזך הכיבוש וההקצנה הימנית.

כמו כל האנשים שיריבתי איתם בביקור קצר זה באירופה, היה גם הוא מודאג ממה שנראה כתוזה מסוכנת של ישראל ימנית. מה צריך האינטרנציונל לעשות? ברונו קריסקי, ידיו של בראנדט (שניהם חיו כפליטים בשוודיה בימי מלחמת-העולם) הציג לגרש את מיפלגת-היעבודה מן האינטרנציונל. בראנדט אינו תומך בכך. היה נרמה לי שהוא תוזה באיוו עמדה לנקוט בכנס האינטרנציונל במאריד, שאליו היה אמור לנסוע למחרת-היום. (בראנדט הוא נשיא-הכבוד של האירגון).

הוא לא אמר מילה רעה על שימעון פרס. להיפך, הוא נזכר באירוע בביתו של קריסקי, לפני שנים: אנורו אליסאדאט ושימעון פרס היו שם, והשמיעו שניהם ריבוי-חזון מלהיבים על המצב שישור במרחב אחרי כינון השלום.

(מדוע אין פרס משמיע חזון זה באוזני הבוחר הישראלי, תוך פירוט גלוי-לב של המחיר שיש לשלם? רק כך יביא למיפלגתו קולות חדשים. אמרתי זאת גם לבראנדט, והיה נרמה לי שהוא מסכים.)

את דבריו החמים ביותר ייעד לעיצאם אל-סרטאווי, שהצליח לכבוש גם את ליבו. אני הבאתי בשעתו את סרטאווי לקריסקי, וקריסקי הביא אותו לבראנדט. ערב הירצחו של סרטאווי שוחח עימו בראנדט, באותו המקום שבו נרצח — המלון בפורטוגל שבו נערך כנס האינטרנציונל. בכינוס זה לא ניתן לסרטאווי לשאת את דברו, בגלל התנגרות פרס.

כמה פעמים במהלך השיחה הזכיר לי בראנדט, איכשהו, את יגאל אלון. יש דימיון — אולי בעיניים, אולי ברושם הכללי של הגינות, אולי בחביבותו הטיבעית בשחה פרטית. יגאל היה צעיר ממנו בשלוש שנים.

כשנפרדנו, אחרי שעה וחצי, אמרתי לו שאין אדם זר שהישראלים מכבדים אותו כמוהו. אני באמת חושב כך.

לילה באל-קובאב

ברגע שבו נולדה מדינת-ישראל, בחצות הלילה שבין ה-14 וה-15 במאי 1948, הייתי בכפר אל-קובאב.

יצאנו לשם ומזממה אחרי ששמעתי בחולדה, בחצי-און, את קולו של דויד בן-גוריון קורא את מגילת-העצמאות. זה לא היה הכי מעניין, והמעמד לא נראה לי הכי חשוב. הוא קיבל משמעות רק בדיעבר. באותו יום עצמו היה ברור לכולנו כי המדינה כבר קמה לפני כמה חודשים, ברגע שהתחלנו לפעול כצבא סדיר לכל דבר, ושחודשונים הקרובים יתברר אם המדינה תחזיק מעמד או תמות באיכה. קריאת מיסמך כלשהו על-ידי עסקנים כלשהם בתל-אביב היה אז דבר מאוד-מאוד לא-חשוב.

אל-קובאב היה כפר בין רמלה ולטרון, על הכניש הראשי לירושלים. הגענו אלי במשוריינים. פרצנו פנימה. הכפר היה נטוש. כשנכנסנו לבתים הם היו ריקים, אך היה ברור כי התושבים ברחו רק רגעים מעטים לפני-כן. פה ושם עמד אוכל על השולחן, והתגוררים היו עוד המים.

תמתי אן, בסתר ליבני מי הם האנשים שהיו כאן עד לפני כמה רגעים? לאן הם ברחו? מה יקרה להם?

השבוע קיבלתי את התשובה. ערכי זקן רואיין בסידרת הטלוויזיה על דויד בן-גוריון. זה היה פלאח מאל-קובאב, שסיפר כיצד הסתעונו על הכפר, כיצד ברחו המישפחות אל גיבעה סמוכה. הצד השני של המטבע.

מרגש עוד יותר היה סיפורו של הערבי מיפו, שתיאר את ליל-ההוועה שבו ברח מהמישפחתו מן העיר המכותרת, בדרך היס. עכשיו הוא יושב במחנה-פליטים בעזה. ילדיו ונכדיו מיידים אבנים.

בעיניי, הרברים המרתקים ביותר בסידרה היו רישומי של בן-גוריון במחברתו. טמונה בהם תשובה משכנעת לשאלה מדוע משקרים לי סיפרי ההיסטוריה.

עמדתי לאיחאת על העובדה שהיסטוריונים, המחברים את מחקריהם על סמן הכתובים ששררו מן העבר, דומים לאיש המנשק את אוהבתו מבעד למסך. אין הוא יכול להרגיש מה קרה באמת, כי לכתובים חסרה הריקמה החיה של המאורעות — התחושות, הקולות, הריחות, ההיים עצמם.

אבל מחברות בן-גוריון ומאשרות כלל שני, הרבה יותר חמור: הפוליטיקאים שיקרים, וכך גם המצביאים. לא רק אחרי-המעשה, אלא גם תוך כדי עשיית המעשה עצמו.

הדבר נאמר הרבה פעמים על נפוליון, למשל. האיש חשב בלי-הרף על מקומו בהיסטוריה. תוך כדי ניהול הקרבות כתב (או הכתיב) גירסה כוזבת לחלוטין של המתרחש, כדי להאריך את תהילתו.

כך גם עשה בן-גוריון. הדבר כמעט לא ייאמן. בעודו עוסק בפעולות יוזמות לגירוש מאות אלפי ערבים מן השטחים שכבשנו, רשם במחברות ריענות יפהיים על ברית-שלום, שותפות יהודית-ערבית, מירוח תיכון מאוחד ומתקדם, וכו' וכו'. כאילו האיש הכותב והאיש העושה היו שני אנשים שונים, שלא הכירו זה את זה. (ואולי אכן זה היה כך.)

הערבים שברחו באותו לילה מאל-קובאב — שברחו מפני שאנחנו ירינו בהם כמרגמות ובמיקלעים וברובים — הפכו פליטים. כך רצה בן-גוריון. הוא רצה בשטח ריק למדינת-היהודים. האם באמת העלה על דעתו שייכתן אייפעם שלום, כאשר מאות אלפי פליטים ממתנים מעבר לחווי ולוחמים על שיבה?

אם כן, הרי היה אדם נאיבי מאוד או ציני מאוד (ולעיתים קרובות נרמה לי שזה היינו הך). על כל פנים, הוא טעה. בגלל בעיית-הפליטים, יותר מאשר בגלל כל סיבה אחרת, לא הושג השלום של אולם התקבלה המדינה עליידי העולם הערבי. החטא הקדמון הזה מתנסק ממדינה גם היום. נכדי הפליטים הם כיום ילדי האינתיפאדה בגדה וברצועה.